

Hur vi arbetade med att nå
en mer giftfri förskola

inom projektet

Inga
gifter i våra
förskolor

*Projektet "Inga gifter i våra förskolor" genomförs med stöd av Malmö stads miljöanslag.
Projektet är ett samarbete mellan Augustenborgs förskola, MBK Fastighets AB och
Naturskyddsföreningen i Malmö.*

Bakgrund

Vi har idag en ohållbar spridning av miljögifter i vårt samhälle. Situationen är särskilt allvarlig på förskolor, eftersom små barn är extra känsliga. "Inga gifter i våra förskolor" (IGIVF) är ett pilotprojekt där Naturskyddsföreningen tillsammans med Augustenborgs förskola och MKB fastighet identifierar material och produkter som vi vill få bort från våra förskolor - samt letar efter goda alternativ - för att skapa en sund miljö för barn och personal.

MKB äger många lokaler som används av förskolor och arbetar ständigt för att minska påverkan på miljö och hälsa. För att nå hela vägen krävs dock ett nära samarbete med verksamheten. Det är viktigt att öka kunskapen (hos bl.a. rektor och personal) om hälsopåverkan från ämnen som kan finnas i leksaker, köksredskap, möbler och pyssel. Projektet vill även bidra till att kunskapsnivå och agerande höjs överlag i Malmö stad.

Vi behöver alla kunna göra medvetna val i utformningen av framtidens förskolor, och med detta häfte vill vi informera och inspirera för att underlätta på vägen dit.

/ Projektgruppen IGIVF   Malmö, februari 2015

Projektgruppen består av Christina Hallberg Olsson (Augustenborgs förskola/Malmö stad), Jimmy Lindsjö (Naturskyddsföreningen) och Åse Dannestam (MKB).

Kapitel 1

Implementering & inventering

Vid alla typer av omställning bör man inledningsvis implementera detta på ett bra sätt hos de inblandade - i detta sammanhang innebär det att förankra ambitionen hos personalen på förskolan. På Augustenborgs förskola fanns redan ett visst hållbarhetstänk, och chefen hade dialog med övrig personal om detta projekt redan innan det beviljades.

När projektet väl drog igång hade vi ett inledande möte med alla inblandade där vi gick genom syfte, mål och upplägg för projektet. Och redan på denna träff klargjordes att personalen önskades vara delaktiga, och de fick i uppgift att till nästa träff ta med ett ex av något de trodde var bra eller dåligt eller ville veta mer om. Den inledande fasen bestod även av en inventering som blev omfattande då förskolan är stor (90 barn på fem avdelningar). Det blev även kompletterande återbesök, men det är det värt - bättre att göra en bra inventering även om den tar mycket tid och energi, än att slarva och missa något viktigt. Personalen var redan från början hjälpsamma och vetgiriga vilket har underlättat arbetet inom projektet.

Träff nummer två med personalen ägnade vi åt redovisning - dels resultaten från inventeringen, dels personalens egna exempel. Överlag var Augustenborgs förskola bättre än genomsnittet, och det var endast få saker som var tydligt dåliga: En hopphäst (bilden), en boll, två dockor, elektronik, en typ av tallrik och en typ av pipmugg. Leksakerna var gjorda av mjukplast och dockorna var dessutom parfymerade. Elektroniken var ej avsedd som leksaker och innehöll mjukplast samt exponeringsrisk för flamskyddsmedel och farliga metaller. Tallriken och pipmuggen bestod av PC-plast med bisfenoler. Men det fanns förstås goda exempel också: Gröna växter, hög andel ekologisk mat, låg andel plastleksaker och mycket naturmaterial. Dessutom har man en "sandlåda" inomhus med makaroner istället för sand. Bättre för miljö och hälsa, och lättare att städa upp än sand ... och barnen gillar det.

Utbildning

Redan tidigt i projektet törstade personalen efter mer kunskap om miljögifter och liknande, och efter de inledande aktiviteterna hade vi en utbildningsträff. Det är bra dels för att öka förståelsen för varför det är viktigt, dels för att höjd kunskaps- och medvetandenivå ökar chansen att arbetet bibehålls (och inte försvinner tillsammans med en extern konsult).

Det är viktigt att få igång ett intresse och en aktivering tidigt i processen/projektet, och så blev det definitivt på denna förskola.

Halvvägs in i projektet hade vi även en särskild träff för föräldrarna där de fick ta del av projektinformation och en anpassad utbildning.

Kapitel 2

Inköp & utvärdering

Utifrån inventeringen och samtal med personalen får man en bild av vad som kan vara aktuellt att köpa in, men det är viktigt att ha en kritisk och ärlig dialog först. *Behöver* man verkligen en viss produkt, eller *vill* man köpa in den för att man haft en sådan tidigare? Man kan även behöva ifrågasätta rutiner då de kan påverka val av produkter och hur dessa används.

Att avgifta förskolan (identifiera och undanröja produkter/beteenden som bidrar till exponeringen av miljögifter) bör alltid ha en högre prioritet än att göra inköp.

När man väl bestämt sig för *att* och *vad* man bör köpa in, är första steget att kolla upp vilka alternativ som finns. I vårt projektuppdrag ingick att köpa in och testa produkter samt att dessutom scanna av marknaden för att finna de mest hållbara alternativen. När vi köpte in vissa av produkterna innebar det att vi gick utanför ramavtalen för kommunala förskolor, men det är tillåtet om man har motiverat varför.

Vi köpte t.ex. hygienhandskar och engångsservis som är lätta att hitta bättre varianter av, men även oväntade saker som hopphästar i tyg (bild) och en laminatmaskin med bioplast och handvev (kalldrift).

Efter scanning, avstämning med ledande experter samt egna efterforskningar märkte vi att tallrikar* inte är särskilt hårt reglerat och att frågan om materialens negativa påverkan hamnat mellan myndigheternas stolar. Det förenklade svaret blir att det inte finns någon fastställt säker plast, att man bör hitta alternativa material. Vi valde att köpa in stål, bambu (bild) och glas för att testa, och vi föreslog även att återinföra de porslinstallrikar som tidigare bytts ut mot plasttallrikar (där vikten var en avgörande faktor).

* *Arbetet med tallrikar blev så omfattande att ett separat dokument har upprättats (vilket kan fås vid förfrågan), där bl.a. materialens lämplighet analyseras.*

Test & utvärdering

De nya produkter/material som köps in bör testas (försök att jämföra med den tidigare varianten samt var uppmärksam på hur den nya passar in praktiskt i den dagliga verksamheten). Detta gäller även *rutiner* om man skaffat sådana.

Under testperioden bör utvärdering ske löpande, och i vårt fall skapade vi ett utvärderingsformulär som fanns tillgängligt för personalen att fylla i när något dök upp. Överlag är de nöjda med alla inköp, men lyfter särskilt tallrikarna av bambu och stål. Ett av få negativa omdömen gick till de nya ”pipmuggarna” som inte var särskilt greppvänliga. Det är även önskvärt att man har löpande utvärdering och avstämning om processen som helhet, vilket också gjordes i vårt projekt – både på personalmöten och särskilda möten för projektgruppen. Även här var personalen nöjda, och nämner bl.a. att man lärt sig mycket nytt och höjt medvetenheten, vilket påverkat även deras privatliv samt i vissa fall ”smittat” av sig till föräldrar.

Anpassa utvärdering och avstämning så att det passar just er verksamhet.

Kapitel 3

Och nu då?

En viktig del av projektet är att dela den information och erfarenhet som framkommit, och i bästa fall samtidigt inspirera.

Det finns andra bra satsningar att inspireras av - t.ex:

- Förskola i Bromma/Stockholm blev 2014 Svanen-märkt (bygge, material, energi)
- Ronneby kommun bygger förskolor utifrån Cradle to Cradle (kretslopp)
- Sundbybergs stad investerade 2,5 miljoner 2014 för att giftbanta förskolor

Även i Malmö stad satsar man: Det pågår ett förvaltningsövergripande arbete med t.ex. att ta fram kemikaliedirektiv för "Lek och hobby" och att höja kunskapsnivån hos berörda. Hösten 2014 hade man workshops för förskolechefer, och 2015 ska man satsa på upphandling och planstrategi. Malmö stad visade även intresse för detta projekt, och vi har haft en dialog med dem.

Vårt projekt hade en strävan att vara minst lika bra som ovan nämnda exempel. Dels genom att se till helheten och arbeta med allt* som påverkar miljö och hälsa (leksaker, parfymering och matrelaterad exponering), dels genom att underlätta för andra som vill påskynda arbetet med giftbantning. Det som gjorts inom projektet tar förskolan med sig när den snart flyttar in delar av verksamheten i Greenhouse Augustenborg (den miljöanpassade byggnad som i skrivande stund byggs), och då kompletteras förskolan med hållbar * byggnad och inredning. Målet är att förskolan ska bli så giftfri/sund som möjligt, och även att detta projekt levererar ett koncept som kan appliceras på andra förskolor.

Följ våra fotspår

För att förenkla för andra som vill följa i våra fotspår har vi gjort en lista som sammanfattar våra åtgärder (och delar av detta häfte). *Förutsättningarna varierar förstås mellan förskolor (typ av förskola, tillgång till expertis, möjlighet till hjälp utifrån) men med rätt vilja kan man komma långt även med små insatser.*

- **Hitta viljan:** Förändringar sker enklast om man *vill* förändra. Om det finns ett motstånd kan man behöva hantera det innan man drar igång på allvar. Om man tar hjälp av extern expertis bör man förankra det hos personalen först.
- **Rejäl inventering:** Viktigt att inventera tidigt i processen så att man får koll på utmaningen. Var ambitiösa - inventera så mycket som möjligt (utrymmen och prylar) och låt det ta tid. Gör det själv med Naturskyddsföreningens mall eller tag hjälp utifrån. *Även om man tar in extern expertis bör personalen vara inblandad då de har kunskap om förskolan som underlättar inventeringen.*
- **Redogörelse och dialog:** Redovisa inventeringen så snart den är sammanställd och ha en dialog med personalen om resultatet (bl.a. om vad som ska rensas ut). Det är även viktigt att nu diskutera behov och rutiner - "behöver vi egentligen den där leksaken?" eller "vad händer om vi ändrar den där rutinen?". Rensa ut olämpliga produkter så snabbt som möjligt!
- **Inköp:** Utifrån punkten ovan bör ni nu ha en bild av vad ni vill/behöver köpa in. Scanna av marknaden/kolla upphandlingen för att finna alternativ som tar hänsyn till miljö och hälsa.

- **Utbildning av personalen:** Det gynnar hela processen att ha grundläggande utbildning om “gifter i vardagen”. Dels för att öka förståelsen för varför det är viktigt, dels för att öka chansen att arbetet bibehålls (och inte försvinner tillsammans med en extern konsult). Utbildningen bör äga rum ganska tidigt i processen, men välj själva när det känns lämpligt.
- **Förankring hos föräldrarna:** Kännedom om själva processen/arbetet bör ske i början, men vi rekommenderar att ni även ägnar ett föräldramöte åt mer ingående information.
- **Löpande utvärdering och avstämning:** Det är bra om ni kan ha träffar med jämna mellanrum för att stämma av hur det går och hur det mås. Även eventuella inköp bör utvärderas.
- **Uppföljning och resultat:** Om man gör detta arbete i projektform (med ett tydligt slut) så får man ett naturligt tillfälle att summera och visa på vilka framsteg man gjort. Om man däremot gör det som en process/ett fortgående arbete, bör man planera in sådana tillfällen.

Fler tips och vidare läsning

Naturskyddsföreningens satsning “Operation Giftfri Förskola” har en egen sida med t.ex. en checklista för att giftbanta förskolan. Några av de viktigaste punkterna i listan är:

- Gallra bland plastleksaker
- Skippa elektronik som inte är leksaker
- Skippa skumgummi
- Välj parfymfritt
- Välj ekologisk mat

På sidan finner ni även undersökningar och ledande forskning, sammanställt i rapporterna “Giftfria barn leka bäst” och “Från godmorgon till Bolibompa”.

“Operation Giftfri Förskola” finner ni här: <http://www.naturskyddsforeningen.se/vad-vi-gor/miljogifter/giftfri-forskola>

En digital minneslund för projektet

Även om IGIVF går i graven våren 2015 kommer relevant information att finnas tillgänglig ett tag framöver på ekoistan.se. Där finner ni projektspecifik information (t.ex. detta häfte) så väl som tips för vidare läsning.

Lycka till med giftbantningen!